

Amra Čusto

ULOGA SPOMENIKA U SARAJEVU
U IZGRADNJI KOLEKTIVNOG SJEĆANJA
NA PERIOD 1941-1945. I 1992-1995.
- KOMPARATIVNA ANALIZA

HISTORIJSKE MONOGRAFIJE

Knjiga 9

Izdavači:

- Institut za istoriju, Sarajevo
- Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo

Glavni i odgovorni urednik:

prof. dr. Husnija Kamberović

Recenzenti:

dr. Vera Katz

prof. dr. Husnija Kamberović

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

726.825:316.75](497.6)"20"

ČUSTO, Amra

Uloga spomenika u Sarajevu u izgradnji
kolektivnog sjećanja na period 1941-1945. i 1992-1995.
: komparativna analiza / Amra Čusto. - Sarajevo :
Institut za istoriju : Kantonalni zavod za zaštitu
kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, 2013.
- 142 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Historijske
monografije ; #knj. #9)

Bibliografija: str. 138-142.

ISBN 978-9958-649-16-5 (Institut za istoriju)

COBISS.BH-ID 20601606

Amra Čusto

ULOGA SPOMENIKA U SARAJEVU
U IZGRADNJI KOLEKTIVNOG SJEĆANJA
NA PERIOD 1941-1945. I 1992-1995.
– KOMPARATIVNA ANALIZA

Institut za istoriju
Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog
i prirodnog naslijeđa Sarajevo

Sarajevo, 2013.

SADRŽAJ

1. PREDGOVOR.....	7
2. UVOD	9
Šta je kultura sjećanja i zašto je istraživati?.....	10
Cilj istraživanja, promjenljivi karakter kulture sjećanja	14
3. SPOMENICI I SJEĆANJA	17
Ratovi, vojnici i komemoracije	21
Spomenici i identiteti	31
4. IZGRADNJA KOLEKTIVNOG SJEĆANJA U SARAJEVU KROZ SPOMENIKE NOB“	40
O dva najpoznatija spomenika antifašizma u Sarajevu, Vječna vatra i Vraca	55
Uticaj društveno-političke tranzicije na percepciju spomenika NOB, odnos prema spomenicima NOB danas	68
5. KULTURA SJEĆANJA NA PERIOD 1992-95.	82
Šehidska groblja kao mjesta sjećanja.....	84
Groblje Kovači i ratna džamija na Igmanu.....	90
Bliska prošlost i nova sjećanja, spomen-obilježja 1992-95.	103
Sarajevske ruže, Tunnel i neizgrađeni spomenici	114

6. KOMPARACIJA, SLIČNOSTI I RAZLIKE	120
7. ZAKLJUČAK.....	132
8. IZVORI I LITERATURA.....	138

1. PREDGOVOR

Knjiga pred Vama predstavlja rezultate istraživanja kolektivne memorije iskazane kroz spomenike izgrađene na području Sarajeva, a u kontekstu društveno-političkih okolnosti druge polovine XX i početka XXI stoljeća.

Suočavanje sa pitanjem memorijalizacije u našem društvu koje je tokom novije prošlosti često bilo izloženo tragičnim ratnim događajima, predstavljalo je pravi izazov u mojoj namjeri da istražujem i promišljam o odnosu ideologije, historije, kolektivnog sjećanja i identiteta.

Izučavanje fenomena politike sjećanja do sada nije zauzimalo značajno mjesto u domaćoj historiografiji, što je uz pitanje metodološkog pristupa u radu, za mene predstavljalo “hvatanje u koštac” sa brojnim problemima. Zbog toga, zahvalnost za prevladavanje svih nedoumica i problema dugujem mentoru prof. dr Husniji Kamberoviću, koji je najprije prepoznavanjem značaja izučavanja i integriranja ovakih tema u našoj historiografiji, te svojim savjetima i sugestijama potakao moje istraživanje. Konačan rezultat bio je magistarski rad pod nazivom *Uloga spomenika i spomen-obilježja u Sarajevu u građenju kulture sjećanja na period 1941-1945. i 1992-1995. – komparativna analiza*, odbranjen 2012. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na Odsjeku za historiju.

Zahvalnost za podršku tokom istraživanja upućujem i mojoj porodici, te prijateljima i kolegama koji su razgovorom i razmjenom mišljenja pomogli u procesu sazrijevanja i nastanka ovog rada. Također, moja zahvala ide prema mojoj instituciji - Kantonalnom zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo - posebno direktoru Munibu Buljini za razumijevanje i podršku mom istraživanju i usavršavanju.

Posebno zadovoljstvo mi čini naglasiti da je ova knjiga ugledala svjetlo dana zahvaljujući “udruživanju snaga” i saradnji dvije značajne institucije kulture i nauke: Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa i Instituta za istoriju iz Sarajeva.

Sarajevo, juni 2013.

Amra Čusto

2. UVOD

Izgradnja spomenika u uskoj je vezi sa političkim prilikama i vladajućim ideologijama u društvu. Spomenici se dižu na javnim, reprezentativnim prostorima i indikator su vrijednosti koje vladajuća elita u društvu uspostavlja. Svako nestajanje i formiranje nove države ili uspostava nove ideologije često znači potiskivanje prethodnog i formiranje novog zvaničnog sjećanja, gdje vizuelne slike spomenika postavljenih na javnim mjestima imaju izuzetno simobličko značenje i govore nam “čiji je javni prostor”, šta ne smijemo zaboraviti i čega se trebamo sjećati.

Izgradnja kolektivnog sjećanja kroz spomenike u društvima kakvo je bosanskohercegovačko, gdje su česte promjene sistema uticale na njeno preoblikovanje i reizgradnju, predstavlja posebno značajno političko pitanje. Tokom XX stoljeća, Drugi svjetski rat i pad socijalizma odredili su tok novije svjetske historije i bili su presudni za Bosnu i Hercegovinu.

Ratovi 1941-45. kao i 1992-95. u Bosni i Hercegovini predstavljali su izuzetno traumatične događaje, pa nije čudno da su se sjećanja nakon njihovih okončanja, uspostavom mira i novih režima, koncentrirala oko takvih proživljenih iskustava. Kao veliki društveni potresi, nakon kojih često nastaju nova društva, ratovi predstavljaju, kako Todor Kuljić primjećuje, markantna mjesta sjećanja.¹ Stoga nije neobično da je i bosanskohercegovačko društvo tokom svoje novije historije pružalo mnogo “materijala” za nastanak potpuno novih sjećanja. Iskustvo ratova kao i turbulentnih političkih transformacija u Bosni i Hercegovini, odrazilo se ne samo na novo preispitivanje prošlosti, nego i na sadržaj i simbolizam kulture sjećanja. Duboke tragove u kolektivnom i individualnom sjećanju ostavilo je nasli-

¹ Todor Kuljić, *Kultura sjećanja, teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, Čigoja, Beograd, 2006.

jeđe socijalističkog perioda, građeno gotovo pola stoljeća, dok su najnoviji slojevi memorije bili stvarani nakon kraha komunizma, praćenog krvavim raspadom jugoslavenske zajednice.

Šta je kultura sjećanja i zašto je istraživati?

Kultura sjećanja ime je interdisciplinarne naučne oblasti, koja se bavi preispitivanjem značaja sjećanja za stvaranje identiteta i odnosa prema historiji u jednom društvu.² Fenomen kulture sjećanja u svjetskom naučnom interesu je već neko vrijeme, pa tako danas bilježimo široko zanimanje nauke za teme koje propituju o prošlosti kroz sjećanja, identitete, rituale, praznike, spomenike, simbole, nazive ulica, svakodnevnicu, tradiciju i slično. Odgovor na pitanje šta je i kakva je kolektivna memorija jednog društva vrlo je slojevit, pa je njeno istraživanje bilo predmetom radova različitih društvenih nauka: sociologije, etnologije, antropologije, psihologije i historiografije. Produkcija svjetske literature koja izučava veliki spektar tema pod općim nazivom politika sjećanja, kultura sjećanja ili historija i sjećanje, novijeg je datuma, a njihni rezultati uglavnom pokazuju vezu pamćenja o prošlosti i identiteta sa vladajućom politikom. Pojam kolektivne memorije, još između dva svjetska rata, obradio je u svom istraživanju francuski filozof i sociolog Maurice Halbwach, koji je dokazao da je pored individualnog sjećanja prema prošlosti kolektivno sjećanje izuzetno važno za jedno društvo, za religijske, nacionalne, kulturne ili neke druge grupne zajednice i njene identitete.³ Savremeni pak temelji izučavanja odnosa sjećanja i historije postavljeni su u djelu Pierre Nora *Lieux de memorie* (Mjesta pamćenja), koji su uz ostale dostupne radove na temu kulture sjećanja poslužili u teorijskom sruktuiranju ovog magistarskog rada.⁴ Izučavajući mjesta sjećanja

² Kultura sjećanja je sveukupna javna upotreba prošlosti. Ona se bavi ulogom kulturnih obrazaca sećanja, značajem pamćenja i sećanja za stvaranje identiteta i odnosom prema istoriji i prošlosti u kolektivnim okvirima. Todor Kuljić, O kritičkoj kulturi sećanja, povodom knjige Detlefa Kalusena "Granice prosvetiteljstva", *Habitus* 11-12, 2005., str. 52-67.

³ Maurice Halbwach, *On collective memory*, The University of Chicago Press, 1992.

⁴ Pierre Nora, *Realms of memory, volume II - traditions*, Columbia University Press, New York, 1997.

u Francuskoj Pierr Nora je došao do zaključka da su to mjesta koja institucionalno gradi svaka država. Po njemu, ona se grade namjerno, te trebaju da pomognu u oživljavanju prošlosti i blokiranju rada zaborava. Nora govori o nekoliko tipova mjesta sjećanja: “topografskim” (arhivi, muzeji, biblioteke), “spomeničkim mjestima” (arhitektonski spomenici i groblja), “simboličkim sjećanjima” (kao što su komemoracije, hodočašća, obljetnice). Također, danas na svjetskoj naučnoj sceni dostupna su brojna i raznovrsna istraživanja autora kao što su Jan Asman, Eric Hobsbawm, James Young, John R. Gillis, Steven Knapp i drugi, čija su značajna djela promijenila način i kreirala novija istraživanja na polju šarolikog sadržaja tema koja obrađuju raznovrsne dimenzije sjećanja. Otkrivanje složenog mozaika kulture sjećanja, teorijski modeli i orijentacije koje je sagledavaju mogu se svrstati u aspekte izučavanja odnosa ideologije vlasti i prošlosti, te sociološki aspekt kolektivnog sjećanja koji sagledava mehanizme integracije društva kroz političke simbole, spomenike, komemoracije, praznike, nazive ulica i slično.

Iako je evidentna sve veća prisutnost razmatranja odnosa kulture sjećanja i historije, izučavanja na primjerima i specifičnostima Bosne i Hercegovine rijetka su.⁵ Ipak, ona izvedena u široj regiji, a koja se tematski odnose na nekadašnje zajedničke prostore Jugoslavije, tiču se i Bosne i Hercegovine, pa objavljeni tekstovi i članci na temu sjećanja i historije, uz prevode, na južnoslavenskim jezicima, nekih od najznačajnijih svjetskih autora, predstavljaju iznimno vrijedne i poticajne radove u budućim istraživanjima svih mogućih aspekata sjećanja društva. U nekim od zbornika i djela kakvi su *Kultura pamćenja i historija*, možemo se upoznati sa nekim od do danas najpoznatijim objavljenim tekstovima.⁶ Također i druge knjige *Kultura sećanja, teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, autora Todora Kuljića (Čigoja, 2006.), potom zbornici *Kultura sjećanja: 1941., 1945. i 1991. godina, povijesni lomovi i svladavanje povijesti*, kao i drugi dostupni radovi predstavljaju

⁵ Jedan od autora koji se bavi sjećanjima u Jugoslaviji kroz primjere iz BiH, Max Bergholz, “The Strange Silence, Explaining the absence of Monuments for Muslim civilians killed in Bosnia during the Second World War”, *East European Politics and Societies Online First published on April 6, 2010*.

⁶ Zbornik koji su priredile i uredile Maja Brkljačić i Sandra Prlenda (Zagreb, 2006.)

vrijedne naslove koji pružaju i otvaraju brojne perspektive razmišljanja na temu odnosa sjećanja i historije.⁷

I dok različite dimenzije pamćenja postaju sve više predmet istraživanja, i za autore iz zemalja okruženja, za bosanskohercegovačke historičare još čekaju da se otkriju. Zanimanja za takva istraživanja kod nas do sada je kroz svoju aktivnost iskazao Institut za istoriju u Sarajevu koji je organizirao konferencije na teme: *60. godina od završetka Drugog svjetskog rata – kako se sjećati 1945. godine*, te *Identitet Bosne i Hercegovine kroz prošlost*, što je rezultiralo objavljivanjem prezentiranih radova u formi Zbornika⁸ (sa prve konferencije), te u isto vrijeme predstavljalo poticaj za otvaranje drugih pitanja iz oblasti društvenog sjećanja.

U želji da se naprave pomaci u otvaranju ovakvih tema i kod nas, iz ugla historičara, kao predmet ovog rada zadato je istraživanje kolektivne memorije u kontekstu ideološke uslovljenosti bosanskohercegovačkog društva druge polovine XX i početka XXI stoljeća. Budući da kultura sjećanja predstavlja veoma kompleksnu temu odlučila sam se fokusirati na spomenike i spomen-obilježja na području grada Sarajeva, te na primjeru njihove analize pratiti zvaničnu simboličku kulturu sjećanja koja je važan predmet promišljanja o vezi ideologije i kolektivnog sjećanja. Spomenici će poslužiti kao izvori, u namjeri da se pokaže kakvo je sjećanje, na koje događaje ili ličnosti, pohranjeno u javnom prostoru grada. Kako je tema istraživanja vezana za Sarajevo, knjiga Roberta J. Donie, *Sarajevo biografija grada*,⁹ kao svojevrsna sinteza historije grada bila je korisna u sagledavanju različitih društvenih vrijednosti koje su se smjenjivali sa pratećim političkim sistemima i oblikovali memorijalnu kulturu grada.

⁷ Zbornici: *Kultura sjećanja: 1941. povijesni lomovi i svladavanje prošlosti* uredili Sulejman Bosto, Tihomir Cipek i Olivera Milosavljević, Zagreb, 2008., *Kultura sjećanja: 1945. povijesni lomovi i svladavanje prošlosti.*, uredili Sulejman Bosto i Tihomir Cipek, Zagreb, 2009. godina i *Kultura sjećanja: 1991, povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*, uredio Tihomir Cipek, Zagreb 2011. godina

⁸ *60 godina od završetka Drugog svjetskog rata – kako se sjećati 1945. godine*, Zbornik radova, Institut za istoriju u Sarajevu, Sarajevo, 2006.

⁹ U izdanju Instituta za istoriju, Sarajevo, 2006. godine

U nastajanju ovog rada korištena je evidencija spomenika koju posjeduje Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajeva, koja je uz kataloški pregled spomenika i spomen-obilježja NOB, koji su sačinili Smail Tihić¹⁰ i Vesna Mušeta Aščerić¹¹ predstavljala značajnu pomoć u radu. Za istraživanje i nastanak rada, korišteni su primjeri spomenika koji se nalaze ne samo na prostoru četiri opštine koje čine Grad, nego i šire. U analizi spomenika 1992-95. godina nisu uzeti u obzir oni spomenici koji su u međuvremenu, dok je rad nastajao, izgrađeni.¹² Grad Sarajevo danas predstavlja organ lokalne samouprave koju čine četiri opštine (Centar, Stari Grad, Novo Sarajevo i Novi Grad), dok je teritorij Kantona Sarajeva uz njih proširen i sa opštinama Hadžići, Ilidža, Trnovo, Vogošća i Ilijaš. Okončanjem opsade i razgraničenjem između dva entiteta (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske), nakon 1995. godine većina teritorija opština Pale i Trnovo, te neka naselja kao što su Kasindo, Lukavica, Hreša, koja su nekada činila prostore grada Sarajeva, pripojena su Republici Srpskoj, i danas čine Istočno Sarajevo. Spomenici izgrađeni na tom prostoru nisu bili uključeni u ovo istraživanje.

Da bismo spoznali šta sjećanje govori o prošlosti analiziran je slučaj Sarajeva, koji predstavlja primjer jednog od nekadašnjih socijalističkih centara, s reprezentativnom i sveprisutnom komunističkom kulturom sjećanja, koja se naročito ogledala u izgradnji brojnih tzv. NOB spomenika. S početka devedesetih godina grad je bio suočen sa pojavom izrastajuće nove političke elite koja je u toku procesa tranzicije i preuzimanja vlasti od komunista gradila proces otklona i zaborava prema prethodnom društvu, njegovom identitetu, simbolima, te spomenicima u kojima su se vidjeli preostali tragovi socijalističkog sistema. Raspadom Jugoslavije raspala se i zajednička kolektivna memorija, a događaji koji su uslijedili u Bosni i Hercegovini, rat, opsada Sarajeva, strašno razaranje i uništavanja promijenili su sliku prošlosti i pridružili su nova sjećanja. Nakon 1995. godine Saraje-

¹⁰ Smail Tihić, "Kataloški pregled spomen obilježja na području grada Sarajeva od 1945. do danas", *Prilozi za proučavanje istorije Sarajeva*, godina IV, knjiga IV, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1974.

¹¹ Vesna Mušeta Aščerić, *Spomenici revolucije grada Sarajeva*, Sarajevo 1989.

¹² Za većinu spomenika perioda 1992-95. ne postoji tačan informacija o godini izgradnje

vo, iako glavni grad, ne predstavlja oficijelnu, jedinstvenu, državnu politiku sjećanja, nego kao i svi segmenti života u Bosni i Hercegovini, čini samo jednu interpretaciju kompleksne bosanskohercegovačke stvarnosti. Bolno iskustvo opsade Sarajeva ostavilo je iza sebe veliki broj poginulih, ranjenih i raseljenih, što je uz promijenjenu nacionalnu strukturu stanovništva značajno uticalo na oblikovanje sjećanja. Sarajevo je danas grad sa bošnjačkom većinom što nije nebitno napomenuti u namjeri da se kroz izgradnju spomenika i ustanovljavanje novih mjesta sjećanja sagleda nastajanje novih kolektivnih identiteta.¹³ Iako je fokus rada na primjeru Sarajeva, on čini samo segment višeslojnih kolektivnih sjećanja u bosanskohercegovačkom društvu. Ipak, on je indikativan i utjecajan na onim dijelovima bosanskohercegovačke teritorije na kojoj žive Bošnjaci. Nova memorijalna slika grada rezultat je radikalne promjene u društvu i potrage za novim kolektivnim identitetom.

Cilj istraživanja, promjenljivi karakter kulture sjećanja

Svaka ideološka, politička promjena u društvu reflektira se na kulturu sjećanja, te vjerujem da će analiza spomenika Sarajeva pomoći u otkrivanju niza različitih slojeva sjećanja koja su tokom XX stoljeća bila građena na njegovim prostorima. Grad Sarajevo mjesto je u kojem je kroz spomenike “ispisana” historija, pa je uspostavljena spomenička slika ogledalo postojanja različitih režima. Namjera rada nije detaljno opisati sve spomenike, nego istražiti neke od najznačajnijih i najpoznatijih, njihove poruke, simbole, i odnos prema njima. Cilj je da se na primjeru odabranih spomenika NOB, te drugih koji su se gradili u vremenu socijalizma, kao i spomenika posvećenih ratu i opsadi Sarajeva 1992-95. vidi koje se sjećanje i historija promovirala, te da se prati društvena uslovljenost zvaničnog sjećanja o režimu. Komparativnom metodom analiziraću genezu, nastanke, formu, ideju i sadržaj ovih spomenika koji će nam kao izvor omogućiti spoznaju o formiranju zvanične memorije u vremenu stvaranja i trajanja socijalističkog, ali i postsocijalističkog društva. Konteksti u kojima su podizani ovi spome-

¹³ Pierre Nora, *Realms of memory*, Columbia University Press, New York, 1997.

nici potpuno su različiti. I dok je nakon 1945. Sarajevo bio jedan od većih gradskih centara u kojem se ogledala jednoznačna memorijalna kultura karakteristična za socijalističku Jugoslaviju, u podijeljenom društvu kakvo je Bosna i Hercegovina, nakon 1995, Sarajevo predstavlja tek jednu od nekoliko, različito formiranih slika memorijalne kulture danas. Ipak, koliko god drugačiji bili historijski konteksti u kojima su građeni spomenici, i ma koliko njihove ideje i poruke bile različite, cilj je pokazati da su principi i metodi na kojima se izgrađuje sjećanje o prošlosti isti, jer je simbolizam i uspostavljanje “svoje historije” presudno važno za sisteme koji se tek grade i koji oblikuju svoje identitete. Želim postaviti pitanje zašto su spomenici bitni za interpretaciju i masovnu percepciju prošlosti, te kako sadržaj promovirane memorije kroz “govor” spomenika dolazi do običnog građanina i kako ga on usvaja. Analizom spomenika i memorijala namjera je prikazati složenost i promjenljivost odnosa prema prošlosti koja se ogleda i u tome da svako novo vrijeme, novi režimi i nove generacije izgrađuju svoj odnos prema prošlosti, te daju svoje značenje spomenika u različitim društvenim okolnostima. Akcije podizanja spomenika u Sarajevu, kreirane od strane vladajuće političke elite, u vremenu socijalističkog i postsocijalističkog društva mogu potvrditi kako se manifestira službeno mišljenje o prošlosti, te kako je moguće oblikovati ili poticati određeno sjećanje iz perspektive savremenosti, a koje može služiti određenim političkim ili ideološkim interesima. Spomenici će omogućiti kritičko preispitivanje sadržaja kolektivne memorije i njen odnos prema dnevopolitičkim vladajućim ideologijama. Zbog prevashodne namjere da spomenici posluže kao pokazatelji kako političke i historijske promjene utiču na formiranje i ispunjavanje javnih prostora prepoznatljivim ideološkim i simboličkim sadržajem, istraživanje nije obuhvatilo umjetnički, estetski aspekt spomenika.

U procesu izgradnje sjećanja na prošlost svaka država ima svoj izgrađen institucionalni sistem u kojem spomenici imaju poseban značaj jer se uz njih formiraju mjesta sjećanja, koja služe u postupku oživljavanja i rekonstrukcije prošlosti. Aktuelni akteri političkog života putem organiziranih ceremonija uz njih žele sačuvati i prenijeti svoje sjećanje. Izgradnjom spomenika nastoji se legitimirati sistem i izgraditi identitet države, stoga je njihov cilj da svjedoče i da predstavljaju materijalizaciju promoviranih vrijednosti. U periodu poslije Drugog svjetskog rata na prostorima Sara-

jeva bili su podignuti brojni spomenici koji su trebali potvrditi legitimitet komunističke pobjede u ratu i njihovu ulogu u stvaranju nove države. Sa nestankom jugoslavenskog političkog okvira, u devedesetim godinama, nestala je i rasula se socijalistička memorija, koja je zamijenjena etnocentričnim sjećanjima, koja su ispunjena ne samo starijom nego i novijom prošlošću, u kojima ratna zbivanja 1992-95. zauzimaju značajno mjesto. Ponovno rat postaje centralna tema novih sjećanja. Spomenici se opet grade da bi obilježili ne samo žrtve, nego i preokret i novi sistem i njegove vrijednosti.

Iako službeni autoriteti podižu spomenike s namjerom da čuvaju određeno sjećanje, da budu veza između pojedinca i vladajućeg sistema, ipak odnos prema njima nikada nije jednosmjernan. Nakon što budu postavljeni sa namjerom da predstavljaju dokaz o prošlosti, odnos prema njima se gradi ovisno o društvenim kontekstima, zbivanjima, kao i ličnim sjećanjima i iskustvima. Najbolji primjer su možda upravo prostori nekadašnje Jugoslavije, gdje je raspadom socijalizma i stvaranjem novih država u devedesetim godinama XX stoljeća, pitanje odnosa novih i starih sjećanja, te revizije prošlosti postalo veoma aktuelno.

Rad *Uloga spomenika Sarajeva u izgradnji kolektivnog sjećanja na period 1941-45 i 1992-95.* nastojati će se fokusirati na društveno-politički i historijski kontekst u kome su podizani spomenici da bi čuvali određeno sjećanje na prošlost. Njihovom analizom moguće je pratiti isprepleten odnos između starih i novih ideniteta kao ličnih i kolektivnih sjećanja. Namjera rada je da potakne i proizvede nova pitanja, koja možda mogu otvoriti drugačija od dosadašnjih smjerova istraživanja iz oblasti tzv. kulturne historije u Bosni i Hercegovini. Zbog toga će rad predstavljati prve pokušaje i početke da se otvore neka značajna pitanja koja mogu dopuniti mozaik istraživanja o novijoj bosanskohercegovačkoj prošlosti.

U želji da se odgovori izazovima i potrebama izučavanja sjećanja društva s integriranjem novih modela u domenu kulturne i socijalne historije motiv je da se kroz analizu memorijalne kulture Sarajeva aktuelizira kod nas zanemareno pitanje odnosa sjećanja i prošlosti. Istraživanje spomenika Sarajeva, izgrađenih od druge polovine XX stoljeća do danas, samo je jedan od brojnih mogućih načina sagledavanja kulture sjećanja, i zato ga samo kao takvo treba razumijevati.

HISTORIJSKE MONOGRAFIJE

Knjiga 9

Amra Čusto

*ULOGA SPOMENIKA U SARAJEVU U IZGRADNJI KOLEKTIVNOG
SJEĆANJA NA PERIOD 1941-1945. I 1992-1995.
- KOMPARATIVNA ANALIZA*

Izdavači:

Institut za istoriju, Sarajevo
Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog
i prirodnog naslijeđa, Sarajevo

Za Izdavače:

prof. dr. Husnija Kamberović
Munib Buljina

Dizajn i tehničko uređenje:

Tarik Jesenković

Štampa:

Štamparija Fojnica

Za štampu:

Šehzija Buljina

ISBN 978-9958-649-16-5

Sarajevo, 2013.